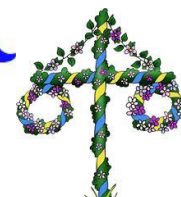

Folkhögskole Veteranen

NR 2 2022

Är sammanslagning av lärarfacken en bra idé?

Björn Grip

Häromveckan, 22 maj, togs beslutet att slå samman Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund och Sveriges Skolledarförbund. Mer än trehundrausen pedagoger finns nu samlade i en gemensam facklig jätteorganisation. Bland dessa finns, sedan två år tillbaka, ett par tusen folkhögskollärare. Folkhögskollärarnas fack, SFHL, blev ju då en riksavdelning inom Lärarförbundet.

Är sammanslagningen bra eller dålig sedd ur folkhögskolans och folkhögskollärarnas synvinkel? Meningarna är delade. Dagens fackliga ledare inom folkhögskolevärlden ser positivt på att ingå i detta jättekollektiv, medan flera tidigare fackliga företrädare och andra profiler är oroliga och bekymrade.

Fördelen bör ju vara styrkan att alla lärarna är samlade i en facklig organisation. Det verkar vara en samlad uppfattning att möjligheterna för utbildningssektorn att få gehör hos statsmakterna och andra myndigheter ökar när man talar med en röst. Minns hur Göran Persson lyckades splittra lärarfacken i frågan om kommunalisering. Men medför sammanslagningen att de förhållandevis underbetalda folkhögskollärarna får bättre uppbackning och stöd av det nya stora facket med den månghövdade skaran av lärare? Det är inte säkert.

Hur det blir för folkhögskollärarna beror naturligtvis mycket på hur lyhörd den fackliga jättens ledning är gentemot den lilla skaran medlemmar inom folkhögskolesektorn. Det blir en viktig uppgift för våra fackliga företrädare i folkhögskoleavdelningen att lyfta våra frågor och att förmå det nya lärarfacket att prioritera detta. Det finns ett perspektiv till – Statens eventuella satsningar riktas som regel till vuxenutbildningen i sin helhet? Kan man hoppas att resurser till folkhögskolan och folkbildningen får del av satsningarna? Det är inte givet att det nya lärarförbundet, med en tung klump av komvuxlärare, är särskilt förtjusta i att prioritera stödet till den fria och frivilliga folkbildningen.

Än viktigare för den nationella folkhögskolläraravdelningen inom ”det nya lärarförbundet” blir att hävda folkhögskolans särart, med den stora handlingsfrihet som traditionellt funnits inom vår skolform. Medvetenheten om fördelarna med detta bland beslutsfattare inom såväl politik som

fack minskar.

Även i våra egna led behöver diskussionen om folkhögskolans identitet hållas levande. Här tror jag att vår lilla veteranförening kan göra nytta. Men vi måste hitta former för detta. En sådan väg i all anspråkslöshet kan vara att sprida antologin ”Nya folkhögskoleminnen”. Den har presenterats på ett antal folkhögskolor med hjälp av redaktion och styrelse, främst Signild Håkansson, som varit en resande ambassadör för boken under våren. Hon har även getts möjlighet att hålla uppskattade föreläsningar om folkhögskolehistoria, ofta med anknytning till den aktuella folkhögskolan som besökts. Vi hoppas kunna fortsätta med dessa evenemang även under hösten. Finns det tips om intresserade folkhögskolor tas detta tacksamt emot. Hör gärna av er till undertecknad.

Ett annat spår för veteranföreningen, kanske än viktigare, är att upprätthålla kontakten med fackligt aktiva folkhögskollärare och den vägen få till stånd en dialog om folkhögskolans historia och framtid. Det är möjligen också en framgångsväg för att rekrytera nya medlemmar och samtidigt ett sätt att hålla samtalet om Folkhögskolans identitet levande.

Läs mer om sammanslagningen på sid 5.

En av Veteranföreningens grundare

Lena Skördeman

Marianne Marcusdotter, en av initiativtagarna till Folkhögskolans veteranförening, har avlidit 90 år gammal.

Under tio år som ordförande ansvarade hon för de första tre volymerna Folkhögskoleminnen, i dagarna fortsatta med Nya folkhögskoleminnen.

Lärarhögskolan vid Västra vägen i Linköping var ett manligt fäste, särskilt Ämneslärarlinjen med Folkhögskollärargreuen. På den senare var jag ensam kvinna tills Marianne Mossige-Norheim, som hon då hette, kom 1977, och med henne vakenheten inför en begynnande kvinnokursverksamhet inom folkbildningen. Hans Hovenberg konstruerade ett system, Rikskurserna, som samlade deltagare i grundutbildningen tillsammans med verksamma lärare till ett utbud av ett tjugotal kurser varje termin. Där bidrog

Marianne ett antal år med en kvinnokurs. Marianne var internationellt orienterad, bland annat i en förening för Västsahara. För folkhögskolans del hände mycket i föreningen Karibu Sweden. Det är en förening för vänskolesamarbeten mellan Sveriges folkhögskolor och Tanzanias FDC, verksam sedan femtio år. Gösta Vestlund var dess förste ordförande, och han efterträddes av Marianne.

Kanske minns man framför allt musikens betydelse. Marianne komponerade och spelade in musik med röst och piano, verkade i ett vissällskap och bidrog med musikaliska inslag i lärarutbildningen.

Nu blir det tystare efter henne.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 2
ÅRGÅNG 22
månad 2022

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Är sammanslagning av lärarfacken en bra idé?	1
En av Veteranföreningens grundare	1
Så fel jag hade!	2
Veteranen noterar	2
Dröm en dröm	3
LR + Lärarförbundet = Sant!	5
Svårmodets och tvivelsjukans poet	6
Boksläpp	7
Matminnen	8
Champagnekorkar	8
Fisken i bäcken	9
Den vintern var det	9
Inte en gång till!	10
Genom ett fönster	10
Hur tågen förändrade världen	11
Vårträff med region väst med boksläpp	11
Våra nyaste folkhögskolor	12
Turné med antologin <i>Nya Folkhögskoleminnen</i>	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip
Sturegatan 9B
614 32 Söderköping
epost
bjorgnigrip@hotmail.com
tel 070-540 95 79

Kassör

Kent Jonelind
Marielundsvägen 7
824 31 Hudiksvall
epost
kent.jonelind@gmail.com
tel 070-550 37 59

Så fel jag hade!

Urban Lundin

En rysk invasion av Ukraina kunde inte inträffa. Det var jag bergfast övertygad om. Men jag var inte ensam i den villfarelsen. Mängder av experter trodde som jag, och de har (minst) lika stor anledning som jag att skämmas.

Hur kunde jag tänka så fel? Min inställning har varit – och är! – att ömsesidiga beroenden är bra. Ju mer olika länders ekonomier blir beroende av andras, desto bättre. För då innebär varje försök att skapa sig ekonomiska fördelar genom handelskrig en alltför stor risk. För om jag gör A, så kommer min motståndare att göra B, och det kommer att kosta oss båda alltför mycket. Ju tätare ländernas ekonomier är hopflätade, desto bättre. Av detta skäl var jag positiv till både Nordstream1 och Nordstream2. Om ett land har ett överskott av någon vara eller kompetens, så kan det dela med sig av den kompetensen. Andra länder kan bjuda tillbaka med något annat, som det landet har särskild kompetens för eller har överkapacitet på.

I princip håller det resonemanget. De flesta har tänkt likadant, också Putin. Men när han lade ihop för- och nackdelar såg han att Rysslands pluskonto var enormt gentemot Europas. Gasen, oljan, virket utgör en sammanlagd resurs, som överstiger det Europa kan erbjuda ryssarna.

Men ännu viktigare var att varken lekmän eller experter hade rätt värderat graden och arten av den ryska revanschis-

men. Efter Sovjetunionens fall fick Kreml se hur land efter land bröt sig loss. Den ryska ledningen har inte klarat av att hantera denna historiska motgång. Rysslands roll som stormakt måste återupprättas! Och Ukraina blev det främsta exemplet på hur en tidigare sovjetrepublik orienterade sig mot väst, trots ryska försök att stoppa utvecklingen. Och i fallet Ukraina har ekonomi och storpolitiska drömmar konvergerat. Ukraina brukar ju kallas "Europas kornbod". Garantin mot missväxt och svält har legat i den ukrainska svartjorden.

Den ryska ledningen har dock i slutänden räknat fel, dels vad gäller det ukrainska motståndet, men också vad gäller enigheten i väst. Ryssland har kört fast i den ukrainska svartjorden! Vägen ut ur krisen kan inte vara någon annan än att Ryssland lider ett militärt nederlag i Ukraina. Och vart Ryssland går efter detta, vet ingen. Olika drivkrafter, såväl verkliga som subjektiva har påverkat och begränsat det ryska ledarskapets faktiska handlingsutrymme och beslut.

Putin har dragit ner en ny järnridå över Europa, en järnridå som fått enorma konsekvenser över hela jorden. Hans "militära specialoperation" har drivit Finland och Sverige in i Nato. Ett mångårigt kallt krig ligger framför oss, enligt många experter. Våra skattepengar går i allt högre grad in i militära upprustningar. Jag bävar för utvecklingen.

Veteranen noterar

Ny folkbildningsutredning ska ta brett grepp (2205)

Utbildningsminister Anna Ekström annonserade idag (2 maj) att regeringen kommer att tillsätta en ny folkbildningsutredning. Uppdraget omfattar hela folkbildningspolitiken, och inkluderar allt från syften och kvalitetsindikatorer till styrning och förvaltningsmodell.

Staten har med jämna mellanrum utvärderat folkbildningen och styrningen av statsbidraget. Den senaste statliga utredningen Folkbildningens samhällsvärden presenterades 2012.

Dröm en dröm

Per-Ola Jansson

”Endast barbariet var en gång fosterländskt”, påstod Esaias Tegnér. Han menade att vår svenska kultur, våra sedvänjor, våra idéer och vetenskaper bestod av importerat tankegods och efterapningar. En sorts intellektuell motsvarighet till de *väl-ska drycker* vi konsumerade med förtjusning. Inte ens brännvinet var fosterländskt, det hade våra möten med de slaviska folken bidragit med. Konsten att brygga öl är svårare att härleda; kanske det också var något vi lärt oss av utsocknes. Men dricka det kunde vi redan på 400-talet, och när våra vikingar i österled ”gett örnen föda” berusade de sig med öl för att hedra sina fallna stormän vid deras begravningar.

Men Sverige **har** ändå en historia. Människor har kommit och stannat, andra har gått. Händelser har inträffat, en civilisation har vuxit fram. Med en mäktig synkretism har en flod av kunskaper, förmågor och allehanda bemödanden vuxit fram.

Vår odödliga Carl Michael Bellman och hans diktning är kanske vårt bästa benchmark i detta. Kellgrens omdöme ”*ögnablicks skapelser vilka helgjutne frambrustit ur en lågande bildnings sköte*” är belysande. I hans backanaliska skildringar uppträder antikens gudar och bibliska gestalter i roller som intagits av både hovfolk, fallna ämbetsbröder, slödder och patrisk. Musiken har inte Bellman komponerat själv, utan den har stulits från skilda håll, ”*vanligen från något franskt sångspel*”; ibland har också musik för enskilda instrument komponerats ihop till helt nya melodier, anpassade till den berättelse som skulle sjungas fram. Men texten, musiktransformeringarna och framställningssättet framstår tillsammans som något ”genuint” svenskt.

På samma sätt har en annan, men nutida, konstnär skapat en sångstil av blues, ett originellt sätt att få fram ackorden på gitarren, egen text och personlig utstrålning i själva framförandet som vi uppfattar som något ”äktat svenskt”. Jag avser givetvis den svensk-holländske musikern, författaren och estradören Cornelis Vreeswijk.

Sverige, det lilla landet i världen, förknippas idag med sitt innovativa näringsliv och sina exportindustrier, med sitt demokratiska samhällsbygge mellan marknad och politik, sin fredsiver och sina musiker och filmare. Och järnmalm, och tidigare kopparslag, förstås. Att begränsa idévärlden och tänkandet till *nationen* är ett vågstycke. Litteraturhistoriker har inte dragit

sig för att ta sig an uppgiften att skriva en svensk litteraturhistoria; de senaste i raden är Sven Delblanc och Lars Lönnroth som i ett 7-bandsverk sammanställt *Den svenska litteraturhistorien*. Göran Hägg och E.N. Tigerstedt har också i modern tid publicerat var sitt 1-bandsverk om den svenska litteraturhistorien.

Idéhistoria, som akademiskt ämne är inte gammalt. En formulering om ämnets särart och innehåll som stått sig länge har uttryckts av den tyske filosofen Wilhelm Dilthey, när han försökte frigöra kultur- och humanvetenskaperna vid 1800-talets slut från de franskinfluerade, positivistiska vetenskapernas hegemoni; kulturvetenskaperna ger en vidare, och bättre *förståelse* av människan än vad naturvetenskaperna lyckas med genom sina *förklaringar*. Det finns viktig kunskap om människan att hämta från litteraturen, konsten och från religionen. Efter det första halvsekle av 1900-talet, med sina digra erfarenheter av krig och storskalig rasism, blev det uppenbart att idéerna och ideologierna var av avgörande betydelse för uppkomsten av de totalitära samhällsformationerna, som i Italien, Tyskland och Spanien. Idéer spelar roll.

Problemet med ämnet är att det internationellt definieras både som *idéhistoria* och/eller *intellektuell historia*. Ibland också som ”*history of thought*”, tankehistoria. Problemet ”är att alla människor har idéer; även de som inte utmärker sig främst som *tänkande människor*.” *Intellektuell historia* kan uppfattas som alltför elitistiskt, som om det bara är intellektuella som tänker. I Sverige drar *idéhistorien* vid en del universitet med sig *lärdomens historia*. Med lärdom avses främst det akademis-

ka, det vetenskapliga tänkandet. *Svensk lärdomshistoria* av Sten Lindroth (1-4, 1975-82) är en bra representant för denna tradition. Men, för att citera den nyss bortgångne idéhistorikern Gunnar Broberg ”*bör man också sträcka sig ut i deras (idéernas) förlängning, till pressdebatt, till predikningar, ner i folklore och ut mot även ganska oartikulerade tankeyttringar*”.

Sedan helt nyligen används benämningen *kunskapshistoria* som av en del idéhistoriker kritiserats för att vara allt för vagt formulerad.

Så till våra svenska idéer. Flera lärda svenska akademiker har gett sig på uppgiften att skriva fram vår *intellektuella historia*; den som handlar om våra idéer, vår lärdom och våra vittra bemödanden. I denna historieskrivning spåras inkommande tankegods som integrerats med det som varit ”stubbrotan rot” till något unikt, ibland säregt, och som vi vill kalla för ”svenskt”. Bland några framträdande personer i denna skara finner vi Johan Nordström, ”skaparen” av det akademiska ämnet *idé- och lärdomshistoria* i Sverige, känd för sitt arbete med Rudbecks *Atlantica*, *De yfverbornes ö*, Sten Lindroth med sin ovan nämnda monumentala *Svensk Lärdomshistoria* och Tore Frängsmyr med sin *Svensk idéhistoria: Bildning och vetenskap under tusen år* i två band. Gunnar Brobergs tvåbandsantologi *Gyllene äpplen: svensk idéhistorisk läsebok* samlar en brokig skara idéburna texter fram till 1914. Ronny Ambjörnsson har i några skrifter betonat ”folkets idéhistoria”, som i *Den skötsamme arbetaren. Idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*.

Till denna skara av historiker sällar sig nu Svante Nordin, professor emeritus i *Idéhistoria* vid Lunds universitet, med sin *Tanke och dröm, svensk idéhistoria från 1900*. Som i mycket annat han skriver blir det voluminöst. Denna gång behöver han 447 sidor för att gå i mål. Han delar upp seklet i fem kapitel, det blir tjugo år i taget. Mycket riktigt tar han stilenligt upp idéer som berör religion, människan, naturen, samhället och historien. I förordet nämns att ”vi varit starkt importberoende vad gäller intellektuellt gods”. Filosofer, litteratörer och författare, samhällsvetare dominerar. På ett utomordentligt sätt fångar han tidsandan och dess förskjutningar hos Oscar Levertin, Böök, Emilia Fogelclou, Hägerströms filosofi, biskoparnas kamp med Hedenius, Karin Boye, Jan Myrdal

och Lars Gustafsson, Karl Vennberg och *Vänsterns* besvikelser, Sara Lidman. Herbert Tingsten framstår närmast som navet i den svenska tankevärlden, den som alla andra måste förhålla sig till, positivt eller ilsket. Aktuella strömningar som nyliberalism, postmodernism, feminism, globalisering och postkolonialism ges korta, men tillräckliga och välskrivna utrymmen mot slutet. Och så skriver han mycket bra, han Nordin. Mycket bra.

Men. Förutom att alla de svenska nobelpristagarna inom naturvetenskap nämns, lyfts nästan inga andra naturvetare fram. I förordet nämns att vetenskaperna finns med bara i så måtto de "inte bara sysselsatt specialisterna utan haft ett vidare inflytande." Några som nått en vidgad läsekrets bortom specialisterna, men inte nämns i boken, är Bengt Gustafsson, den religiösa astronomen (*Svarta hål*), Peter Nilsson, astronom (*Stjärnvägar*), populärvetenskaplig gigant och som dessutom var en skönlitterär författare av rang, Max Tegmark, fysiker, matematiker och kosmolog (*Vårt matematiska universum*) och så den som "skriver som en ängel" enligt Lars Gustafsson, Ulf Danielsson, teoretisk fysiker (*Världen själv, Mörkret vid tidens ände, m.fl.*). Danielsson har i närmast banbrytande böcker nått ut till en betydande läsekrets. Ofta är han gäst i *Filosofiska rummet* men nu även i *Muren*, ett intrikat kunskapsspel, tillika frågesport i SVT. Har dessa herrar glömts bort, eller bedömts som ointressanta för svensk idéutveckling? I slutkapitlet nämns *klimat-krisen*, men ingen svensk klimatprofessor av internationell rang, som vi har några av, inte heller någon "klimataktivist". Medicinaren och folkhälsovetaren Hans Rosling får ett ord med i laget i kapitlet om globalisering. Hans sista bok, *Factfulness. Tio knep som hjälper dig att förstå världen* nämns för sin uppgörelse med domedagsvisionärernas "vrångbilder".

Det som för mig är svårast att förstå är frånvaron av forskare och författare som slagit, och slår, larm om *miljökrisen, utrotningen av arter*, om "plundring, svält och förgiftning". Några miljömedvetna författare som är nämnda i boken är Sten Selander (*Det levande landskapet i Sverige*), Harry Martinsson (*Aniara*) och Elin Wägner (*Väckarklocka*) som är tidigt ute med sin civilisationskritik. Men Kerstin Ekman, vår största kvinnliga författare,

är en civilisationskritiker av rang. Hennes *Herrarna i skogen* är en uppgörelse med rovdriften inom det svenska skogsbruket. Hennes välformulerade texter om sin och många kända svensks natursyn förtjänar tydligen ingen plats i den svenska idéhistorien.

Verkligt problematiskt blir det när nästan ett helt problemområde inte är medtaget i denna bok, som om de som forskat, älskat och brytt sig om *hur vi tar hand om vår främsta resurs, den svenska naturen*, inte är värda hedern att uppmärksammas vid sidan av idébärare som Selma Lagerlöf, Rudolf Kjellén, Axel Hägerström, Nathan

Oväder

Söderblom, Ivar Harrie, Sven Delblanc, K.G. Hammar, Joachim Israel och Tiina Rosenberg.

Sommaren 1972 stod Sverige som värd för FN:s första miljökonferens, *Stockholmskonferensen*. Olof Palme höll inledningsanförandet. Han "lyfte fram den oerhörda förstörelse som vållas av omfattande bombning utan åtskillnad, och användningen i stor skala av bulldozers och växtgifter." Man kan påstå att det talet möjliggjordes, dels av det pågående Vietnamkriget men även av det som kommit att kallas *Den gröna vändningen*. Den innehåller påståenden, som formulerades i Sverige under 1960-talet, om att vi plundrar, förgiftar och skapar en utbredd svält bland många människor. Vi håller på med att underminera civilisationens grund genom vår obekymrade framfart med naturen och de resurser som utvinns. Sådana idéer fick från och med nu en allmänt spridd medial uppmärksamhet. Det är uppenbart att Palme hade påverkats av kemisten (och socialdemokraten) Hans Palmstierna som klivit fram ur skuggorna hösten 1967 när han efter några artiklar i DN om befolkningsökningen publicerade *Plundring, svält, förgiftning*. Det svenska Naturvårdsverket, som tillkom 1967 var den första myndigheten av sitt slag i hela världen, och

där Hans Palmstierna kom att arbeta med miljöfrågor. Han kunde där "kombinera folkbildningsinsatser och politiska uppdrag för Socialdemokraterna."

Vid sidan om Palmstierna måste en annan miljödebattör med stor medial påverkan nämnas, genetikern Björn Gillberg. Han var verksam vid Ultuna, lantbruks-högskolan, med forskning om olika gifters långtidsverkan på den biologiska arvsmassan. Han tvättade sin skjorta i ett gräddersättningsmedel i TV och programinslaget blev enormt uppmärksammat. Gillberg blev sedan en ledande person inom MIGRI, miljögruppernas riksförbund. Man kan

påstå att Gillberg blev symbolen för ett miljöengagemang som inte drog sig för att skapa politisk konflikt kring miljöforskningens resultat. Det var inte hela forskarvärlden som uppskattade denna hållning.

Ambassadören Rolf Edberg och professorn Karl-Erik Fichtelius påverkade under 1960-talet den svenska opinionen när det gällde att gå från "naturvård till miljövård". Palmstierna skrev om befolkningsökningen, Fichtelius om kärnvapnen medan

Edberg i *Spillran av ett moln* skrev mer om civilisationen ur ett helhetsperspektiv. Internationella föregångare till dessa tre var dels Fairfield Osborns Jr, i svensk översättning 1949, *Vår plundrade planet* och William Vogts (1948) *Road to Survival*, dels Georg Borgström, som skrev förordet till Osborns bok, och sin egen *Jorden – vårt öde* (1953), och *Mat för miljard* (1962). Den kanske mest uppmärksammade föregångaren för den svenska opinionen, som i boken *Tyst vår* (1963) lyfte fram biocidfrågorna som ett allvarligt miljöproblem, var oceanografen Rachel Carson. Dessa problem utgjorde "just denna förgiftning av människans totala miljö med ämnen av rent otrolig riskpotential".

Utöver Hans Palmstiernas *Plundring, svält, förgiftning*, tillkom samma höst *Människans villkor*, en antologi under redaktion av Karl-Erik Fichtelius. I den medverkade tolv framstående vetenskapsmän, varav flera namnkunniga som Georg Borgström, Gunnar Myrdal, Tor Ragnar Gerholm och Lars Gyllensten. Här varnades om den hotande utveckling som civilisationen gick till mötes med svält, överbefolkning och förgiftning som främsta hot.

Samma höst publicerades även 1964 års *Naturrekursutredning* sitt betänkande.

Till denna "flod" av miljöuppmärksamhet måste även den sedan 1962 verksamma statliga *Forskningsberedningens* möte i december 1967 inräknas. Mötet handlade om miljövaruforskning och leddes av dess ordförande, statsminister Tage Erlander. I sitt inledningsanförande betonade Erlander för de 47 högkvalificerade deltagarna "att man inte ett ögonblick fick underskatta vad denna tekniska och ekonomiska utveckling hade betytt för människorna. Den hade möjliggjort höjd konsumtion, större social trygghet, mer fritid och en rad andra ting". Den utvecklingen skulle även i fortsättningen värnas "men man måste på ett helt annat sätt än tidigare ta hänsyn till miljön."

Den gröna vändningen ägde alltså rum under 60-talets andra hälft. Så som den sammanfattats i David Larsson Heidenblads bok *Den gröna vändningen – en ny kunskapshistoria om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden* framstår den som en omvälvande och omfattande strömkantring i synen både på människan, samhället och naturen. Svante Nordin är en synnerligen etablerad svensk idéhistoriker och David Larsson Heidenblad är en yngre lundensisk historiedocent. Det kan synas märkligt att två, rimligen närstående akademiker, står så pass långt ifrån varandra i synen på värderingen av miljö- och naturfrågorna och deras status.

Bakom boken *Den gröna vändningen* ligger fem års forskning där syftet har varit att utröna vilka verkningar som "det nya miljömedvetandet" skapat i samhället. Kanske det kan förklaras av skilda uppfattningar om det som kallas *kunskaps-historia*. Den utgör ett "kunskapsfält" som växt fram i Tyskland med benämningen *Wissenschaftsgeschichte*. Enligt Larsson Heidenblad har den svenska benämningen skapats av Johan Östling, föreståndaren för LUCK, Lunds centrum för kunskapshistoria. Så här beskrivs Larsson Heidenblads och Östlings syn på vad kunskapshistoria är: Den är "inte en teoretisk skolbildning utan ett integrerande fält. Det är brett nog för att rymma olika linjer och motstridiga röster /.../ Det handlar om en samhällelig cirkulation av kunskap".

Uppgiften är alltså att studera/forska/kartlägga kunskap i rörelse, med betoning på hur kunskap cirkulerar och vilka verkningar den åstadkommer; inte bara idéerna och kunskaperna som sådana.

Larsson Heidenblads ambition innehåller alltså en inneboende kritik av det gängse sättet att, med några få undantag, bedriva idéhistoriska studier med vetenskaplig inriktning. Det verkligt intressanta är väl

hur idéer omsätts i samhället? Vilka som påverkas?

Som en avslutning konstaterar Svante Nordin att det svenska lynnet, som tagit emot impulser från den europeiska kontinenten och nått våra kuster som "stilla efterdyningar" /.../ att sunt förnuft snarare än radikalism blir det kännetecknande /.../ De starka gifterna, de explosiva färgskaderna, de berusande ångorna hör inte hemma i vårt land".

Svante Nordin låter i *Tanke och dröm* bokens prolog och avslutning mötas. 1902 möter Fredrik Böök med Heidenstam som sällskap Oscar Levertin i dennes arbetsrum på Karlaplan i Stockholm: "Han frapperas över Levertins yttre, av hans elegans och hans broderade väst, av hans hy, som förefaller mig vit och skär som på en ung flicka, men framförallt av det förströdda, halvt frånvarande, nästan hemlighetsfulla, som röjde sig i hans väsen".

Levertin har påpekat att "idéer och begrepp har kunnat importeras, men bara på villkor att de fått svensk språkdräkt".

Så här formulerar han det i sin kärleksförklaring till det svenska språket:

*Högsta tankar, dyraste namn,
drömmen skimrande skärast-
moderspråk, du bär i din famn
allt oss i världen är kärast.*

David Larsson Heidenblad avslutar sin bok så här:

*Men vad om inte kunskap? Ska vi i
en tid av polarisering och misstro vända
vetenskapen och dess företrädare ryggen?
Nej, det menar jag inte. Vad jag dock anser
är att grundläggande frågor om hur vi
ska leva våra liv – som individer, grupper,
samhällen och mänsklighet – inte kan
reduceras till frågor om vetenskap. Diskus-
sionerna måste även handla om värderingar,
principer och historiska erfarenheter.
Därför är samtidshistorisk forskning viktig
för det politiska samtalet. Det ger nämligen,
likt all historisk forskning, möjlighet
att vidga det egna erfarenhetsrummet och
få en inblick i vad som format andras.*

Jag avslutar denna lilla essä med slutraderna i Tore Bergers dikt *Dröm en dröm*, som man också kan höra sjungas av författaren:

*Dröm en dröm i tystnaden
Hårda bud i gryningen
Friheten var inte fri
Haven räckte inte till
Skogen väntar på sin dom
Dröm en dröm i tystnaden...*

Litteratur

Andersson, Nils & Björck, Henrik, *Idéhistoria i tiden*, Symposion, 2008.

Baumer, Franklin Lee, *Modern European Thought – Continuity and Change 1600-1950*, Macmillan Publishing Co., Inc. New York.

Berger, Tore, *Sångspår*, Album 2001.

Broberg, Gunnar, *Gyllene äpplen: svensk idéhistorisk läsebok*, Atlantis, 1991.

Burman, Catrine, *Bellman*, Albert Bonnier, 2019.

Larsson Heidenblad, David, *Den gröna vändningen*, Nordic Academic Press, 2021.

Nordin, Svante, *Tanke och dröm*, Timbro förlag 2022.

Lönnroth, Lars, *Musiken och texten, ur Den bacchanaliska musan i Den svenska litteraturen, del II*.

LR+Lärarförbundet = Sant!

Tomas Rosengren, Sveriges lärare

Hej Urban!

Jag kom med i SFHLs förbundsstyrelse 2010 då vi ingick ett närmare samarbete med Lärarförbundet. Målet med detta var att göra folkhögskollärarnas röst starkare genom att kopplas till en större systerorganisation. Under vägens gång insåg vi att det bästa för landets folkhögskollärare skulle vara att fullt ut bli en del av Lärarförbundet vilket vi blev för ganska exakt två år sedan och i samband med det blev jag ordförande för den nya organisationen. Vi har upplevt att vi genom detta fått en mycket starkare position, kommit förbundsstyrelsen i Lärarförbundet närmare, och inte minst fått igenom en nationell politik gällande folkhögskolan för HELA Lärarförbundet. Det känns väldigt bra just nu när vi går mot ett gemensamt förbund för ALLA lärare. Vi i styrelsen tror på den gemensamma organisationen. Det har varit diskussioner på vägen, inte minst kring frågan om vem som kan bli medlem. Tack vare att vi var en del av Lärarförbundet kunde vi aktivt påverka processen och vi var de som slogs hårdast för den medlemsparagraf som nu är beslutad som gör att ALLA folkhögskollärare fortsatt kan organisera sig i Sveriges Lärare. Det är viktigare än allt annat och nu kan vi samla hela professionen ända ner på lokal nivå, och slippa lägga energi på att locka medlemmar mellan olika förbund.

Summa summarum, detta blir vad vi gör det till och vi kommer fortsatt vara en nationell organisation inom Sveriges Lärare, en Riksförening.

Svårmodets och tvivelsjukans poet

Jörgen Håkansson

Bo Bergman

(Av Okänd - Ewert Wrangel (red.): Svenska folket genom tiderna 12 De senaste årtiondena. Malmö 1940, Allhem., Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11048513>)

Kring föregående sekelskifte framträdde några författare, som brukar benämnas flanörer eller ”de Melankoliskes Kompani”. Till dessa hörde Bo Bergman. Tillsammans med sin vän och skolkamrat Hjalmar Söderberg var de båda representerar för denna litterära riktning. De var årsbarn födda 1869. Flanörerna framstår som passiva åskådare, vilka svårmodigt betraktar tillvarons gyckelspel. Deras livsåskådning var deterministisk d.v.s. de förnekade den fria viljan. Vi befinner oss nu bland ”traette maend i fin de siècle”.

Bo Bergman debuterade 1903 med diktboken *Marionetterna*, en fullmogen samling där inledningsdiktens ”ohövliga formuleringar” mot Vår Herre anslår genrens grundtema om människorna som viljelösa sprattelgubbar.

Det sitter en herre i himlens sal,
och kring hans åldriga händer
gå knippen av trådar i tusental
från vart människoliv han tänder.
Han samlar dem alla, och rycker han till,
så niga och bocka vi som han vill
och göra så lustiga piruetter,
vi stackars marionetter.

I diktens tredje och sista strof rycker
Vår Herre i tråden igen:

Ett ryck uppå tråden - och allting tar slut
och människosläktet får sova ut,
och sorgen och onskan vila sig båda
i din stora leksakslåda.

I en annan dikt *Vår frost* i debutsamlingen knyter Bergman an till stämningar i tiden: ”*Vi föddes gamla, och vår släkt fick gråa hår i vaggan*”. Här får man en förnimmelse att ha kommit för sent till festen, att vi befinner oss bland pessimister och att tron på utvecklingen är punkterad.

Om Bo Bergmans tidiga år kan sägas att han som åttaåring såg när Eldkvarn brann 1877. Från denna uppmärksammade händelse utgick tideräkningen hos många stockholmare. Fadern dog när Bo endast var tretton år. Händelsen påverkade djupt trebarnsfamiljens liv. Efter studenten påbörjade han juridiska studier i Uppsala. Bland hans umgängesvänner fanns Hjalmar Söderberg. Efter endast två år tvingades Bo avbryta studierna p.g.a. elakartad migrän. Det är märkligt att notera, att denne då sjuke student blev en nittioåttåring, som sällan besvärades av sjukdomar med en hjärna frisk in i döden. Under hela sitt långa liv kom han att hysa en slags hatkärlek till Uppsala. Trots sitt studiemisslyckande återkom han gärna långt upp i ålderns höst till staden som flitig flanör. Efter Uppsalatiden sökte han en tjänst vid Postverket i Stockholm. Som oavlönad elev fick han lära sig att lacka postsäckar. ”*Ofta brände jag mig på lacket,*” säger han. ”*Men själens brännblåsor var tusen gånger värre än fingrarnas. Salvan som lindrade, men inte botade svedan, hette dikten*”. På Postverket stannade han ända till sin pensionering 1935. Utöver sitt yrke och författarskap har han också varit litteratur- och teaterkritiker på DN - en verklig ”mödans dagakar!”. Bo gifte sig 1905 med prästdottern Hildegard Hedén och året efter föddes dottern Vera. År 1925 valdes Bo Bergman in i Svenska Akademien.

Jag är av gammal klockarsläkt.
Gud fröjde mina kära fäder.
Min röst kan låta hes och spräckt
men orgeln ger ej bara väder.

Så börjar en av hans självvranssakande

Poesihörnan

dikter i *Livets Ögon*. Han framhåller här sin släktbakgrund. Hans farfars farfar var klockare i Högsby i Kalmar län. Först i tredje generationen bröts kedjan. I den här dikten göms även något väsentligt i Bo Bergmans litterära attityd: Det kan inte nog påpekas, det är dikten själv, som är det ansenliga och heliga, utläggningarna är något sekundärt.

Bo Bergmans stora och distingerade sällskap av vänner var böckerna. I hans hem var de uppställda med stort pedanteri. Här gällde: ”Ordning och reda”. Han tillhörde klarhetslinjen i svensk dikt. Kellgren, Tegner, Snoilsky samt Heine var hans förebilder. Den senare för att skola sin vers och han morrade över vad han kallade ”det litterära fikonspråket” hos yngre poeter. Många menade att han med åren var en relik av det Stockholm som gått, men han tyckte bestämt illa om cityomvandlingen. De skyfflade bort hans ungdoms Stockholm.

Kärleksdikter

Bo Bergman har ett brett register och hans kärleksdikter är i alla avseenden mästerliga. Det är många gånger oviss vad som inspirerat dem. Som ofta då det gäller hans poesi, när han väl satt pennan till papperet, är det dikten, uttrycket han älskar. I flera av hans kärleksdikter är den käraste tämligen vagt eller inte alls karaktäriserad. De har mycket av ”konst för konstens egen skull” över sig. Detta kan i stor utsträckning gälla hans diktning i allmänhet.

En av Bo Bergmans mera kända kärleksdikter är den älskade och flera gånger tonsatta *Adagio*. Den finns med redan i *Marionetterna*.

Vattnet rörs och vinden spelar,
vind och vatten ha varann.
Bakom skogens glesa dungar
gula rågen gungar
av och an..
Det är bara du som felar.
Hjärtat saktar sina slag
Jag hör svag musik, som spelar
mig till sömns i dag.

Dikten är full av utsökta språkliga formuleringar och associationer. Anslaget i första raden för tankarna till Bellman och ger en behagfull sommarstämning.

I tredje och fjärde raderna målar poeten upp en landskapsakvarell med gröna dungar och bördiga fält. Strofens slutrad ger upprinnelsen till dikten.

Jag hör svag musik... o.s.v.

Kring dessa rader har dikten byggts upp. Han har troligen hört pianomusik från ett öppet fönster en sommardag.

Melodi är ytterligare en av de stora dikterna. Den finns i diktboken *Elden* 1917. Liksom "Adagio" är den sjungande, jublande och frisk. Dikten är inspirerad av en okänd kvinna, sedd på avstånd. Med sin innerlighet är den en lovsång till kärlekens makt.

Bara du går över ängarna,
bara jag ser dig
vandra i fjärran förbi,
darra de eviga strängarna.
Säg mig, vem ger dig
makten som ger melodi?

Stockholmdikter

Redan i Erikskrönikan kallades Stockholm "fager". Under tidernas lopp har många diktare hyllat staden för dess skönhet. Stockholm är Bellmans stad och Bellman är Stockholms skald. Bergman anknyter gärna till skalden. "Från sin olymp ser Bellman ner, nickar milt och lystrar". En natt när Bergman flaneerar i Yxsmedsgränd möter han Bellmans skugga, som "sorgsen och förlägen" frågar var Albert Engström bor: "Han bor i folkets hjärta," sade jag, "som du och några till, det är ej många". Vilken bedårande hyllning till hans vän och Kolingens fader!

Staden vid strömmen blev hans ungdoms och ålders sångarstad, som han bekände sin kärlek till, även om han förfärades över grävsopornas lämmeltåg.

Hans stockholmsdikter, ett fyrtiotal, börjar i *Marionetterna* med två måleriska, fulländade dikter: *I hamnen* där larmet och brådskan i Stadsgården virtuost skildras och i dikten *Stadsbarn*. Den lilla dikten med sina överklivningar biter sig fast i läsarens minne.

Jag älskar dimman som släpar våt
över kajer och torg i natten
och lyktornas ögon, röda av gråt,
och lukten från gatan och visslans lät
från en spöklikt skymtade båt
ute på Mälarens vatten.

En av hans mest populära stockholmsdikter är *Mänsken på Strömmen* ur *Elden*. I de två sista stroforna ser poeten

på när strömfiskaren, vevar upp sin håv full av glitter. Dikten är smakfullt illustrerad av Yngve Berg i ett grafiskt blad.

Men det är bara vatten,
som glittrar och rinner bort.
Han fiskar mänsken och sjunger
och rör sin väg inom kort.

Poet vad har du fiskat
i kväll i den strida ström?
En bubbla: En mänskensdroppe.
En snabbt förrunnen dröm.

Ide- och tidsdikter

Bo Bergmans sinne skulle ljusna. Grundstämningarna från "Marionetterna och hans första noveller kom att förbytas i en ny livsstämning. Redan i titlarna på hans följande diktböcker kan man utläsa denna förändring. *En Människa* 1908, *Elden* 1917, *Livets ögon* 1922 m.fl. tyder härpå. Den Bo Bergman vi möter här står inte som en vemodig betraktare utanför livet. Han finns mitt ibland människor, de kämpande och lidande människorna. Mycket av det, som förefallit honom intigt får värde. Dröm och längtan, som tett sig som en illusion och flykt, blir positiva och fruktbara krafter. Längtan efter något att slåss för uttrycks i *Eldens* dikt *Gudar* där han ber om sådana att uppfylla sitt tomma bröst med: "I mitt bröst är den tomma gropen. Fyll den med gudar till tröst!" Men hans tvivel fanns dock kvar. Vid krigsutbrottet 1914 var det humaniteten och friheten, som blev skaldens gudar. Med sin bistra ironi ger han en skakande skildring av krigets vansinne och ohyggligheter i dikten *Marche funèbre*. Uppslaget var en bild i DN av tyska krigsinvaliden på en svensk tågstation under en fångutväxling. Man ser stumpar av ben och trasor av liv:

- och om det är äran som flyter
ur såret inunder rocken
så stinker äran fördömt.

Med en djävulsk humor och isande ironi kommer sedan sista strofen:

Men solen mister ej ljuset
för några haltande led.
Se världen är skön och snuset
är gott, om man bara äger
en näsa att snusa med.

Den frisinna skalden blir allt mer engagerad av världsfrågorna. Utvecklingen mellan kriget sätter sina spår i hans diktning. Det gäller Stalin och Mussolini. Hitler hade då inte dykt upp

på arenan. I diktboken *Trots allt* 1931 frågar han sig.

Är det tidens rullande vagn jag hör,
som ett fjärran eko i ensamheten?
Vad heter han dagens gud?

I *Goliatskuggan*, när Stalin visat sitt rätta ansikte, ropar den kraftfulla och starkt engagerade dikten efter befriaren David:

Han kommer, han kommer. En morgon står
befriaren bland de unga
O, vore jag solens pil i hans hår
och ödets sten i hans slunga!
I Goliatskuggan står världen still
förkrymt, förlamad och fången,
och ingen vågar längre slå till
och hjälten finns blott i sången.

När "Gamla gudar" kommer ut 1939, då tidens onda makter och den stora desperationen och vreden står för dörren, tränger oron för de nya gudarnas välde igenom och blir till ångest. Dikten "Två firmor" väckte stort uppseende. Den är en mördande ironi över nazismen och kommunismen.

...Två aktade firmor bjuda ut
sina prima varor åt världen
Vart ska man gå för att inte bli
sin egen lyckas förrädare?
Skall man gå till Hitler och Co.
eller Lenins efterträdare?

Poeten Bo Bergman föddes i 1800-talets fattigsverige och religionsförtryck. Han fick under sitt långa liv uppleva två världskrig och vara med om folkhemmets tillkomst. Hans levnad slutade 1967 under tillväxtoptimismens decennium och välfärdsveriges framväxt. Vilken händelserik resa!

I diktboken "Tystnad" 1966 hade Bergman redan i drömmen stått vid Styx och anropat Charon:

Du gamle färjman
ro hit ett tag.
Mitt namn är Bo Bergman.
Nu kommer jag.

Om det marscherats mindre och flanerats mera hade Europa sett annorlunda ut.

OBS! OBS! OBS!

Boksläpp den sista maj för Vuxenutbildningscentrums internationella arbete! Rapport i nästa nummer! Länk till hela texten <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1657554/FULLTEXT01.pdf>

Matminnen

Redaktionen

Vi har i redaktionen med fasa tvingats notera att vi nog är den enda publikationen i landet som inte har med ett enda ord om mat. Så kan vi inte ha det! Det ska bli bot och bättring. Så från och med detta nummer inför vi ett nytt tema: Matminnen.

Vi börjar med ett par minnen från redaktör Jansson och ytterligare ett vardera från Lennart Cederberg och Ingemar Svensson.

För nu - har vi tänkt! –kanske vi har ett tema som kan generera många bidrag från läsekretsen. För som ni vet har vi återkommande väddat om bidrag från er. Och vi har också med glädje kunnat notera många alster, men ändå inte i den utsträckning vi hade hoppats på. Vi tror ju att vår tidning blir ännu bättre, om vi får fler skribenter.

Nå, skulle nu mot all förmodan **Matminnen** inte locka, så påminner vi om våra tidigare förslag på teman ni kan nappa på:

Osannolika möten där ni kan delge varandra speciella och oväntade möten i livet.

Anekdoten, där vi bett er att berätta om något som varit förvånande, förargande, förbluffande, förfärande, för... ja, vad som helst.

Jag + folkhögskolan = sant, där vi gärna vill höra hur det kom sig att ni "hamnade" på folkhögskola.

Att göra gott - som veteran. Många veteraner är engagerade i olika verksamheter och rörelser. Vi hoppas kunna locka dig att skriva något om ditt liv numera!

PS. Vi räknar förstås med att matminnena ska vara sådana som inneburit ett lyft i tillvaron. De negativa minnena kan vi lämna därhän. DS.

Champagnekorkar

Per-Ola Jansson

En sommar för inte så länge sedan blev Karl-Johan ymnig i Mellansverige. "Champagnekorkar" sköt upp som aldrig tillförne, tycktes det som. Det sägs att ett helt tågsätt lastades i Värmland med nyskördad Karl-Johan med destination Italien. Vid sidan om tryffeln är Karl-Johan, *porcini*, den mest uppskattade svampen i Italien, där den torkas.

Men oftast kom man för sent till det dukade bordet. Gamla, något slemmiga och oaptitliga stod de i sitt förfall i backen.

En söndag i augusti den sommaren, kanske 2007 (?), gjorde jag och några vänner en utflykt i Sörmlands skärgård, till Ramsholmen. Innanför en brant klippvägg mot havet, som skyddar vegetationen mot sydvästliga vin-

dar, hyser den en lång sänka. Där nere frodas enorma "buketter" av mycket grov hassel, med 7-8 m långa skott, de mäktigaste man kan se i vårt land, och i juni breder mattor av ramslök ut sig med sin utsökta vitlöksdoft.

Det var därinne i hasseldunklet som något oförglömligt uppenbarade sig när vi rörde oss framåt i "dalen", en oändlig mängd av små knubbiga hattar i perfekt skick. Karl-Johan i hundratal, om inte ännu fler. Vi var helt oförberedda på detta, jag skulle ju bara visa upp hasselskogen! Vi fyllde våra jackor till brädden, utan att klämma sönder dyrbarheterna.

Den söndagskvällen hemma hos vännerna, som bodde på en annan ö inte långt därifrån, bestämde jag mig för att inte åka hem, trots att jobbet

väntade dagen därpå. Ett matminne skulle smältas samman med ett vinminne. I matkällaren förvarades några buteljer *La Spinetta Vursu Vigneto Staderi, Barbaresco DOCG, 2001*, vin från Piemonte norr om Turin, helt ideala till smörfräst Karl-Johan. De hade legat där och väntat på det rätta tillfället att ackompanjera vår förnämsta matsvamp till en sublim, kulinarisk upplevelse.

Vi frossade svamp på smörstekta brödsdivor och drack det ljuvligaste vin man kan tänka sig. Här upplevde vi det absoluta giftermålet! En fullträff, en piemontesare skulle ha blivit tårögd.

Ett sådant vin dricker man bara till mat, ett glas eller två. Ett svalt och bra vatten släcker en eventuell törst.

+

= Sant!

Fisken i bäcken

Lennart Cederberg

Uppväxt i en liten by i sydvästra Uppland hade jag ända intill mitt tjugonde år inte funderat mycket över maten jag åt. Det längsta jag rest var till Alunda och till Stockholm. Så blev jag inkallad 1962 som flygets radarobservatör och förlagd i skogen mellan Sundsvall och Härnösand. Det blev en resa genom nya och spännande landskap som jag tidigare bara skymtat i ungdomsskolans geografibok.

Till vår bas i skogen tog jag med mig min skoter (en stor Tysk Goggo) för att kunna köra runt och se nya vyer. På våren fick vi några dagars extra ledighet och Anders, en kamrat, föreslog att vi skulle fara hem till hans föräldrar och hälsa på, norr om Vilhelmina någonstans.

Vi gav oss iväg den underbaraste av alla vårdagar. Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Junsele, Åsele. Exotiska namn för Upplänningen. Vi följde Ångermanälven ända upp till Vilhelmina. Jag hade aldrig sett något så vackert i hela mitt korta liv. Det platta Uppland gick inte på någon punkt att jämföra med denna älvdal. Den skira lövgrönskan skimrade på sluttningarna i alla tänkbara olika gröna färger och längst ner i dalgångarna den mörka, breda älven.

Aldrig tidigare hade jag reflekterat över naturen, den var bara något som fanns där, något man tog för givet. Jag köpte vykort utmed resvägen för att senare sända hem och visa de fantastiska vyer vi körde förbi med skotern.

Vi passerade Vilhelmina och körde utmed sjön Malgomajs västra sida. Efter några mil tog vi av in på en liten väg upp på Blaikfjället. Så småningom stannade vi vid föräldrarnas stuga i utkanten av byn Mark.

Hans far och mor tog väl hand om oss och vi berättade om vår långa resa på två hjul. Där fanns då ännu ingen el framdragen. Vi vilade en stund och sedan gick Anders och hämtade fisknät och en stör och så gav vi oss iväg ut i myrlandskapet och nådde efter en kortare vandring den bäck där vi skulle fiska. Anders lade stören som stöd för nätet. Bredden på bäcken var högst två meter. Jag som var van vid fiske i Mälaren undrade förstas för mig själv

om det verkligen fanns någon fisk i den oansenliga vattenfåran.

På förmiddagen nästa dag gick vi för att vittja nätet. Jodå, där var fullt av vackra fiskar. Stenbit kallade Anders dem (jag har senare lärt mig att det var bäcköring).

Anders mor tillredde sedan lunchen med fisken. Var den kokt eller stekt? Jag minns inte. Till fisken serverades fast och gul mandelpotatis och vitt Norrlandsbröd med rikligt med smör på.

Det var det godaste jag hade ätit. Jag njöt av maten och de nya smakerna. Visst hade barndomens pannkakor och köttbullar smakat bra men det här var verkligen något helt annat.

Min levnadshorisont hade kraftigt utökats på bara ett par dagar. Först totalt nya naturupplevelser och därefter en kulinarisk överraskning som jag aldrig glömmer.

Än idag tycker jag mycket om fisk!

(När jag läser igenom vad jag skrivit kan jag inte låta bli att fundera över hur otroligt ålderdomligt allt verkar. Dagens ungdomar är motsatsen till den tjugoåring jag då var. De har rest nästan överallt och de har ätit alla maträtter som finns i vår värld. Den som ser på **På spåret** på SVT vet att de kan svara på alla möjliga frågor om världens huvudstäder och maträtter och exotiska drycker. Men de kan också gå bet på den enklaste fråga om de svenska landskapen. Där står de sig slätt jämfört med oss gamlingar.)

Jag var elev på Åsa folkhögskola 1966/67. Den mat som då serverades sju dagar i veckan var också på sitt sätt fantastisk, men det är en helt annan historia.

Foto: GLERL (CC BY-SA 3.0)

Den vintern var det

Ingemar Svensson

Salt i femtiokilosäckar ur trealuckan och två grader plus, isande blåst uppifrån Lindholmsberget och ett piskande regn sedan det började klockan sju. Värsta tänkbara väder är detta, bättre då med riktig kyla och snö. Säck efter säck läggs upp tills luckebasen tecknar och slinget går iväg till det ömsom klagande och ömsom vinande ljudet från kranen där uppe. Jag är trött och blöt, byxorna kletar mot låren och regnet rinner nerför ansiktet och över ryggen. Sling efter sling skickar vi iväg och det är som om tiden på rent djävulstyg stod stilla, men den gamle mannen som lyfter i säcken på andra sidan visar inte med en min vad han tänker eller känner och krampen av hunger i min mage blir värre.

Men luckebasen som nyss snurrat med pekfingeren upp mot kranföraren stannar plötsligt i rörelsen och tecknar med handen utsträckt och kranen tystnar så, slinget blir hängande, sakta gungande över däck och klockan är nio, det är frukost och de klättrar sakta upp för lejdaren och bort mot hamnkaféet. Ingen säger något där inne, alla sjunker ner på pinnstolarna och värmen stiger snabbt när de många kropparna i det trånga rummet släpper ut värmen och det ångar upp mot taket, luktar av vått ylle och svett och av gammal fylla. I ett hörn sitter någon och mumlar för sig själv som i dille.

Den ensamme kocken som för bara några år sedan seglade förstekock på Salenarnas Atlantide och Ariel men som av skäl han inte vill gå in på fått mönstra av, tittar åt mitt håll och jag tecknar två och en halv centimeter och han skär en lika tjock skiva av sötlimpan medan falukorvsskivorna fräser i stekpannan. Han håller upp ett ägg men jag tecknar två och han steker dem på ena sidan bara och låter gulorna vara hela.

Så vänder han snabbt limpskivan i stekpannan innan han lägger den på en tallrik med de tre falukorvsskivorna på brödet och med de två stekta äggen överst och kommer ut med den. Jag hackar i gulorna så att de rinner ner i korven och brödet och snart är frukosten äten.

Det har slutat regna. Kranen är igång och tallymannen lutar sig över luckarmen och följer oss med blicken tills vi är nere igen bland saltsäckarna.

FRA SYVENDE FAR I HUSET (5)

Inte en gång till!

Stewe Claeson

Så är det då åter krig i vårt älskade Europa.

För några år sedan skrev ekonomhistorikern Ann Ighe i *Ord & Bild* om Europa efter flyktingkrisen 2015: "Efterkrigstiden är nu passerad. Har den gått över i förkrigstid?" Jag minns att jag markerade idén: den ena efterkrigstiden efter den andra har ju i historien faktiskt genast gått över i en ny förkrigstid, och Europa är irriterande ofta skådeplats för eländet.

Dessa dagar, när det vore roligare att skriva om härliga, roliga eller fantasifulla folkhögskoleminnen, dessa dagar känns det eskapistiskt att ägna sig åt sådant. Som att sjunga fosterländska sånger under blågula fana i folkdräkt och försommar, medan samtida européer försöker överleva i sönderbombade källare inte alltför långt från oss.

Och så sätter jag mig till för att fundera, jag har över 55 års folkhögskoleliv bakom mig, och det har sannerligen inte varit många år när jag *inte* haft diskussioner med kursdeltagare om krig och elände. Min allra första termin fylldes utav något jag först inte begrep eftersom det lät så positivt, men ganska snart förstod var en katastrofal utveckling för mängder av människor: kulturrevolutionen i Maos Kina. Efter bara någon månad i svensk folkhögskola höll jag en morgonsamling med nyss och snabbt inläst information om det som hände i Kina. Jag har anteckningarna kvar. Mer blåögd har ingen ung radikal folkhögskollärare varit. Redan då var Kina för mig i första hand de makalösa poeterna under Tang och Sung-dynastierna. Och så läste vi nu om omskolning, läger och skränande hopar som förkastade allt som inte kunde ledas tillbaka till den där lilla röda; jag ser att jag i alla fall försökte. Jag är säker på att många av mina veteranvänner kan känna igen sig. (Och har kvar sitt exemplar av den lilla röda...!)

Och så kom den internationella konflikt som formade min generation: USA:s osannolika krig mot Vietnam. Sedan dess har nog ingen politisk händelse varit så omskakande i mitt liv – och så *formande*. Jag, som sedan använt stora delar av mitt liv till att presentera och översätta just amerikanska poeter – tvingades ha en s.k. *waver* när jag skulle besöka mina poetvänner i Staterna. *Waver* betydde att landet avstod från sin rätt att hålla mig borta... Jag visste att det var så, men det

'Ordet eller svärdet! Ved sværdet afgør man, hvem der er den stærkeste. Ved ordet finder man ud af, hvad der er det rigtige.'

HAL KOCH (1945)

var samtidigt förnedrande. Och det blev inte lättare 1973, det år jag blev rektor. Nu fick jag som ung nybliven rektor med vänsteråsikter i en gammal konservativ bygd försöka förklara vad som hände i Sydamerika. För nu var det Chiles tur att bli utsatt för övergrepp. Många av er minns de första chilenska flyktingarna...

Så skapade vi Bona. Med solidaritetsarbete och resor till Palestina och Nicaragua. Jag ids inte ens kommentera utvecklingen i de länderna. Ni var alla med. (Fast någon palestinasjal har jag aldrig haft.) De ständiga politiska debatterna, då skolstämman som skulle besluta om var TV:n skulle stå blev en två timmars diskussion om hur man kunde stötta befrielsegrupperna i El Salvador eller Chiapas. När jag flyttade till Skinnskatteberg i slutet av 80-talet – brakade hela Östeuropa ihop. Nya flyktinggrupper, och grupper som kom nära ifrån. För första gången kunde jag få besök av mina DDR-vänner. Nu handlade diskussionerna om hur jag kunnat vara så blåögd att jag trott på socialismens värden.

Att översätta amerikanska poesiklassiker blev ett sätt att hålla näsan över vattnet.

Jag vet inte om jag skall fortsätta... Vartenda år en ny katastrof någonstans i världen. Vartenda år nya solidaritetsmanifestationer. Vartenda år nya skaror av flyktingar. Eritreanska gerillasoldater, unga östeuropéer som behövde västerländska diskussioner. Skall jag sluta räkna upp?

Och så kom den arabiska våren. Och den oerhörda invandringsvågen från i första hand muslimska länder...

Efterkrigstid? Nej – jag är benägen att hålla med Ann Ighe – vi befinner oss i en ständig förkrigstid. Och så nu denne lill-Stalin! Jag arbetar inte längre på någon folkhögskola, jag är ju gubevars pensionerad veteran, men jag inser ju

att det åter, åter, åter är dags att tala om förkrigstid...

Det är bara det att jag slipper. Jag läser i stället den kloke Hal Kochs texter, *Om tolerance*, från den gången då tyskarna tyckte att 'danskar kan man väl göra vad man vill med' – han startade Krogerup och höll där sina morgonsamlingar. Jag läser dem nu.

Och det är på samma gång som om ingen tid gått.

Genom ett fönster

Lena Skördeman

Tre träd syns genom glasverandans fönster.

Svårfar gick och slog med lie i augusti 1973 kring vårt nya sommarhus. Glad kom han in till kaffe och berättade att han stött på ett ekollon med en grodd. "Jag lät grodden vara, det kan vara roligt för er att följa den!" Nu är det den ek som syns till vänster på bilden, högre än huset.

Följande år planterade vi körsbärsträdet i mitten av bilden. Fortfarande har ingen av oss smakat något bär. En här av björktrastar bor på andra sidan häcken och har all tid i världen att bevaka karten. Vi människor kollar dem så gott vi kan, men en morgon är alla bär uppätta. (Det innebar för all del en dags befrielse på den tid vi hade katt. Alla andra sommardagar tillbringade fåglarna med att skränande skjuta prick på kattens rygg, och vi med att avlägsna ammunitionsmassan därifrån.)

Det tredje trädet är nu en stubbe. Coloradogranen förlorade en tredjedel av höjden i en tromb i november 1974 men byggde sig strax en ny topp bredvid den gamla och levde flera årtionden. Nu vilar smeden Bertil Elmquists solur på stubben, och inne i den är ett myller av insekter och yrfän.

Hur tågen förändrade världen – Kunskapskanalen berättar

Lena Skördeman

Privat bild Centralstationen i Helsingfors

Vi har länge behövt flytta varor, från växtplatsen eller tillverkningsorten. Tidigt gjordes exempelvis försök med trähjul på träskenor. Under artonhundratalet kom järnvägen, och ett motto var *Let the train take the strain!*

Snart befanns att även människor behövde flytta på sig, om inte annat så sittande på lasten på kolvagnar. Med passagerarvagnarna kom möten mellan klasser som aldrig mötts förut. Det var arbetare som måste åka till ett jobb och överklass som hade tid och råd att nöjesåka.

Tågen gjorde semesterresor möjliga,

och stadsresor. De krävde också kommunikation: telegrafan, och 1840 det första frimärket. Man måste enas om en gemensam standardtid. Järnvägsklubbar ledde till att fotbollslag bildades och de brittiska duvtävlingarna ledde till att specialvagnar byggdes för duvor. Vid stora evenemang används ännu ”den röda mattan”, och det bruket uppstod på en järnvägsstation vid ett celebret besök.

Nu har Kina mer järnväg än världens alla övriga länder tillsammans. Därtill planerar man den *Nya Sidenvägen* för transporter över hela kontinenten, med en betydande roll för tågen.

För Storbritannien hade tågen en bärande uppgift i imperiedrömmen. 1845 byggdes järnväg mellan Kairo och Alexandria, och man tänkte en fortsättning till Kapstaden. Indien fick en satsning med järnvägsbyggen och utbildning, transport av te från odlarna på litet svalare höjder och transport av människor för att sköta dem. Det fungerar fortfarande, men det har sitt pris: bara i staden Mumbai dödades tio

människor av tåg varje dag.

Den transsibiriska järnvägen mellan Moskva och Vladivostok är fortfarande världens längsta med sina 9 300 km. Den kunde kallas samhällsbärande. Ett par uppmärksammade filmer därifrån har vi sett på senare år: Brad Andersons *Transsiberian* och *Kupè nr 6*, byggd på Rosa Liksoms prisbelönta roman.

Det är nog lugnare att göra den 70 timmar långa resan tvärs över hela Australien. Enligt bildbevisen här är det i stor utsträckning samma vy man ser under hela resan.

Fortfarande mitt ibland oss finns järnvägsstationerna. Här jämförs de med katedraler. Särskilt nämns den undersköna Centralstationen i Helsingfors, ritad av Eliel Saarinen.

Stationerna har för övrigt ett eget program i Kunskapskanalen som heter Järnvägar och arkitektur, med Tim Dunn.

Kunskapskanalens serie *Hur tågen förändrade världen* finns kvar till den sista juli 2022, sex avsnitt om 50 minuter.

Vårträff för Region Väst med boksläpp

Clara Hyldgaard Nankler

Mötesdeltagare i livligt samspråk

Den 6 april hade Region Väst sin vårträff på Sankta Elisabets folkhögskola i Göteborg. Det var första gången jag besökte Sankta Elisabet. Jag var nyfiken på skolan eftersom jag hört mycket gott om deras kurser Vidgade Vyer för pensionärer. De är svåra att få plats på eftersom de som väl kommit in, aldrig slutar, enligt välunderbyggd källa.

Skolan ligger alldeles intill ”Hedendomen”, som Katolska kyrkan kallades av göteborgarna, när den uppfördes i en period då katolicism var lika avvikande i Sverige, som islam är idag.

När jag steg in i värmen välkomnades jag av Ingemar Nordieng från Veteranförningen och av skolans studierektor, Gi-ovanni. Vi folkhögskoleveteraner samlades runt kaffebordet och fick en presentation

av Sankta Elisabets folkhögskola. Det är en liten dagfolkhögskola med en Allmän kurs och profilkurser i Bibelstudier, Språk och Kultur och Musik. Allmän kurs har ca 50 deltagare, medan Vidgade vyer har 240 inskrivna deltagare! Ryktet om den höga kvaliteten och söktrycket, stämde alltså.

Programmet för vår träff handlade om *Nya Folkhögskoleminnen*, Veteranföreningens senaste boksläpp. Boken tar sin utgångspunkt efter 1991, när Folkbildningsrådet bildade, en tid av dramatiska förändringar. Många av de som varit verk-samma under de senaste decennierna har nu hunnit gå i pension, eller nästintill. För att inte förlora kunskapen om hur folkhögskolan påverkats och utvecklats bestämde man sig för att ge ut *Nya Folkhögskoleminnen*, skriver redaktionskommittén, dvs Stewe Claeson, Signild Håkansson och Eva Önnesjö, i bokens förord.

Signild Håkansson var inbjuden för att presentera boken och Björn Grip för att prata om Veteranföreningens utmaningar.

Signild berättade att genvägen var stort, när redaktionen bad om berättelser. Nästan alla skribenter tackade ja till att medverka. Redaktionen fick ett digert arbete med att banta bidragen, och natur-

ligtvis med att korrekturläsa. Antologin består av 22 texter från 24 författare. Tore Mellberg har gjort ett proffsigt arbete med bokens layout. Texterna är grupperade kring olika teman, som rör *Omväl-vande förändringar – nystart och omstart*, *Värdegrundsbärare och nyskapare*, *Lokalt och Globalt*. De texter som inte passade in under nämnda temata, rubriceras *Folkhögskoleliv*.

Efter lunch kåserade Per Olof Öhrn, tidigare rektor på Södra Vätterbygdens folkhögskola, över minnets betydelse – och betydelsen av att minnas. Hans text inleder boken *Nya Folkhögskoleminnen*.

Till sist fick ordföranden ordet för en lägesrapport. Veteranföreningen lever och har hälsan, men blir allt äldre. Vi har 127 medlemmar, och för att öka medlemsantalet planeras träffar med nu aktiva folkhögskollärare och fackligt aktiva. Björn berörde också hotet mot folkhögskolan, som aktualiserats av turerna kring Ibn Rush'd och att vi har ett parti i riksdagen som vill lägga ned vår skolform. Vi behöver bedriva ständig upplysningsverksamhet gentemot beslutsfattare, och turnén med boken *Nya Folkhögskoleminnen* är ett led i detta.

Våra nyaste folkhögskolor

Signild Håkansson

Vinga folkhögskola

Samma år, 2018, som folkhögskolan i Sverige firade 150 år, startade en ny folkhögskola i Göteborg, Vinga. Huvudman är PSK, stiftelsen Pingstförsamlingarnas Skol- och kursverksamhet, som redan drev fyra folkhögskolor. Dessa skolor genomförde sedan tidigare ett antal rörelseanknutna utbildningar i Göteborg i form av bibel-skola och ledarutbildningar.

Genom att komplettera med allmän kurs ville PSK lägga en grund för en ny självständig folkhögskola där man kunde samla de befintliga kurserna i en organisation.

Jag träffar rektor Miriam Ås en apri-leftermiddag i skolans lokaler i Gårda i centrala Göteborg. Miriam är utbildad grundskollärare och specialpedagog och jobbade senast med verksamhetsutveckling inom grundskolan i Partille. Genom sitt engagemang i Pingströrelsen kände hon till PSK, som våren 2016 sökte en ansvarig för den kommande allmänna kursen i Göteborg. Hon anställdes av June folkhögskola och hösten 2016 var kursen igång med 45 deltagare. Rekryteringen underlättades av samarbete med de lokala pingstförsamlingarna, som genom språkkaféer och annan verksamhet för nya svenskar hade kontakt med den tilltänkta målgruppen.

Den allmänna kursen fortsatte att utvecklas och redan våren 2017 lämnade PSK in ansökan till Folkbildningsrådet om en ny folkhögskola i Göteborg. PSK skriver i sin ansökan att man vill *"möta utmaningarna i storstäderna, bidra till utjämning av utbildningsklyftor och genom utbildning av företrädesvis nysvenskar bidra till en god integration i det svenska samhället. När folkhögskolans utbildningsuppdrag kombineras med engagemanget hos aktiva civilsamhällesaktörer ökar effekterna av detta integrationsarbete."*

PSK skriver också att detta varit en uttalad strategi i hela verksamheten under senare år. June har flyttat från Vieback till Jönköping, Umeå folkhögskola har flyttat från Dalkarlså och Mariannelund har en filial i Linköping. Av Miriam får jag veta att också Kaggeholm flyttat (2020) och numera är belägen i Stockholm.

I sin ansökan meddelar man vidare att 2000 deltagarveckor från de befintliga skolornas Göteborgsverksamhet kan följa med till den nya skolan vid en avknoppning. Eventuellt kan detta ha bidragit till att ansökan beviljades av Folkbildningsrådet inför 2018. Miriam anställdes som rektor och höstterminen 2018 var Vinga folkhögskola i gång.

Den allmänna kursen har byggts ut och omfattar nu ca 140 deltagare. På grundnivå, där de flesta deltagarna är utrikes födda, erbjuds också yrkesprofil

inom omvårdnad eller hotell/restaurang. Skolan har en tydlig rörelsekaraktär, i och med att de särskilda kurserna utgörs av bibel, teamträning, och ledarskap/teologi (en längre eftergymnasial yrkesutbildning i samarbete med ALT - Akademin för Ledarskap och teologi). På skolan har lärarna en kristen grundsyn och det ges tillfälle till bön/andakt under skoldagen för dem som önskar.

Vinga folkhögskola har på kort tid byggt upp en omfattande verksamhet och har idag en ordinarie tilldelning av 5000 deltagarveckor. Till detta kommer extraplatser, svenska från dag 1 och SMF (studiemotiverande folkhögskolekurs) och totalt genomförs ca 7700 deltagarveckor på ett år.

Att vara en självständig folkhögskola i stället för filial innebär att man kan sätta mer av en egen prägel på verksamheten, säger Miriam. Vi vill fortsätta utvecklas både i kvantitet men framför allt i kvalitet så att vi kan fortsatt få möta de utmaningar som finns i vårt samhälle och vara en positiv och trygg tillväxtplats för de människor som behöver nya chanser och nya möjligheter i livet. Vi önskar kunna lägga till nya kurser framöver, ex en yrkeskurs. Det bästa med mitt jobb är att se en människa gå från hopplöshet och stora utmaningar i livet, till att få en tro på sig själv och den egna förmågan att lyckas. Att ge människor en möjlighet att få drömmar och visioner för sitt liv, och att få vara med att skapa förutsätt-

Turné med antologin "Nya Folkhögskoleminnen"

Björn Grip

Vårens turné med marknadsföring och försäljning av antologin "Nya Folkhögskoleminnen" blev mer omfattande än vad vi i styrelsen tänkte i vintras. Efter boksläppet på Marieborgs folkhögskola den 31 mars har vi presenterat boken på sju folkhögskolor; S:t Elisabeth i Göteborg; Bona i Motala; Kvarnby i Malmö; Västerberg i Storvik, Forsa i Hudiksvall, Skeppsholmen i Stockholm; samt Gamleby i Kalmar län. I höst har vi Röda Korsets folkhögskola i Stockholm inbokad och det kan bli på fler ställen.

Arrangemangen har varierat och riktat sig till lite olika målgrupper. Vi tycker att det blivit trevligt och lyckosamt när

skolornas personal har varit med. Ibland har arrangemangen kombinerats med en föreläsning om Folkhögskolans historia, signerad Signild Håkansson. Det har varit uppskattat, i synnerhet som hon lyckats ge sina föreläsningar en regional touch.

Ett oförutsett positivt resultat av våra besök är att en folkhögskola, Kvarnby folkhögskola, önskade att bli prenummerant på vår utmärkta tidning. Detta i sin tur har medfört att styrelsen tänker undersöka om detta intresse finns på fler skolor. Det kan kanske bli en länk till idag aktiva folkhögskolemänniskor.

Försäljningen av boken har gått

utmärkt. Efter en beställning på 50 exemplar från Umeå folkhögskola, har åtminstone 300 böcker skickats iväg från Marieborgs folkhögskola, som hjälper oss med distributionen.

